

DİNLER TARİHİ ARAŞTIRMALARI - VI

**SEKÜLERLEŞME
VE
DİNÎ CANLANMA**

**SEMPOZYUM
(22-23 EKİM / OCTOBER 2008 ANKARA)**

**YAYINA HAZIRLAYAN
Doç. Dr. Ali İsra GÜNGÖR**

ANKARA 2008

TÜRKİYE DİNLER TARİHİ DERNEĞİ

Yayın No: 6

ISBN: 978-975-94505-4-0

Bütün Yayın Hakları Türkiye Dinler Tarihi Derneği'ne Aittir.

Birinci Baskı: Kasım 2008, 700 Adet

SEKÜLER DİNDARLIK BİÇİMLERİ: YENİ DİNİ HAREKETLER

Prof. Dr. Ali Rafet ÖZKAN

Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Giriş

Yeni dinî hareketler, genellikle 20. yüzyılda ortaya çıkan dinî cereyanları ifade etmektedir. Bu hareketlerin büyük çoğunluğu Hıristiyan Batı'da, bilhassa ABD'de, ortaya çıkmaktadır. Öyle ki, ABD günümüzde âdeta bir "dinler marketi" haline dönüşmüştür. Zira orada pek çok yeni dinî hareketin varlığından söz edilmektedir. Ayrıca dünyanın çeşitli bölgelerinde de yeni dinî hareketler ortaya çıkmaktadır. 1950'li yıllardan sonra ortaya çıkan yeni dinî hareketlerin çoğunun hedef kitlesi gençler olduğu için bu kabil dinî hareketler, "gençlik dinleri" olarak da tanımlanmaktadır.

"Gençlik dinleri" ifadesi ilk olarak 1974 yılında kullanılmaya başlanmıştır. 15 ila 25 yaş arasındaki insanları kendilerine hedef aldıkları için bunlar "gençlik dinleri" veya "gençlik tarikatları" şeklinde isimlendirilmektedirler. Bu kitle, ağırlıklı olarak lise ve üniversite çağındaki gençlere yönelik faaliyet yürütmektedir. New Age (Yeni Çağ), Satanizm, Scientoloji ve Moonculuk ve Uzakdoğu menşeli olan Hare Krishna, Ananda Marga, Transandantal Meditasyon, Divine Light Mission, Brahma Kumaris ve Osho Hareketi bunlardandır.¹ 1990'lı yıllardan itibaren gençlere yönelik faaliyetlerine hız veren bu yeni dinî hareketlere "gençlik dinleri" denmeye devam edilmiştir.

Avrupa'da "Yeni Dinî Hareketler" kavramı ilk olarak 1970'li yılların başında kullanılmaya başlanmıştır. Asya'da ortaya çıkarak yayılan ve dünya görüşlerinden dolayı bu akımlardan bazıları, Hıristiyan kiliseleri tarafından, gençleri üye yapmaya yönelik faaliyetlerinden dolayı "Gençlik Tarikatları" şeklinde tanımlanmıştır. Günümüzde ise gençleri hedef alan bu akımlar "Gençlik Dinleri" olarak tanımlanmaktadır. Bu kapsamda değerlendirilen Uzakdoğu kökenli dinî hareketlerden bazıları şunlardır: Hare Krishna, Ananda Marga, Transandantal Meditasyon, Divine Light Mission, Brahma Kumaris ve Osho Hareketi. Bu hareketler, Budizm ve Hinduizm'den neşet etmiştir. Bu sebeple bunlar "Uzakdoğu tarikatları" olarak tanımlanmaktadır. Bunların öğretileri (doktrin) genelde esrarengiz (okkultik) karakterlidir. Metafizik sitemleri her zaman mistik sistemlerin kompleks bir karışımı olduğu için bu fikirleri tam olarak izah etme gayretleri, dallanıp budaklanarak farklı kolların ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir.

Yeni dinî hareketler içerisinde değerlendirilen "gençlik dinleri" sadece dinler tarihi açısından değil, sosyolojik açıdan da grup karakteristiklerini taşıyan yapısal özelliklerindeki müştereklikler göze çarpmaktadır. Bunların başında taraftarlarınca otorite olarak kabul edilen bir lider bulunmaktadır.

¹ Bkz. Friedrich-Wilhelm Haack, *Europas neue Religion Sekten-Gurus-Satankult*, Verlag Herder, Freiburg 1993, s. 78-80.

Öğretinin hareket noktasında ise taraftarları için mutlak gerçeklik olarak öngörülen kurtuluş düşüncesi yer almaktadır.²

Medyumlukla alakalı yeni dinî hareketlere karşı “sekte” kelimesinin, grupların her tarzına karşı bir savaş kavramı olarak geliştirildiği de söylenmektedir. Her hangi bir yerde ortaya çıkan dünyevî gruplar hakkında “sekte (tarikat) kurbanı” tabiriyle açık korku ve panik hisleri ifade edilmeye çalışılmaktadır. Öyle ki, Batı’da birçok grup, “zararlı bir tarikat” oldukları gerekçesiyle mahkemeye verilmiş ve devletçe yakın takibe alınmışlardır. Meselâ bütün halkın din hürriyeti devletçe garanti altına alınmış olan Federal Almanya’da bile bu yeni dinî hareketlerden bazıları Anayasanın 4. maddesi mucibince takibat görmüş ve yargılanmışlardır.

Devletlerin ikazları ve kritik yorumları, her münferit hadisede “sekte” kavramının önemini ortaya çıkarmaktadır. Hıristiyanlık, Budizm, Hinduizm ve İslâm arka planından teşekkül etmiş olan dinî hareketler, psiko-gruplar, piramit oyunları ve yapı satışları devletlerin temkinli yaklaşımları, bunları yakın takibe almaları sayesinde şu andan itibaren daha da önemli hale gelmişlerdir. Çünkü bu son üç grup da tıpkı dinî tarikatlar gibi benzer özellikler göstermektedir. Kendi müntesiplerine belirli bir dünya görüşündeki kurtuluş vaat etmektedirler. Psiko-grupların merkezinde genellikle dinî grupların üyeleri tarafından otorite olarak kabul edilen lider konumunda bir terapist vardır. Saha uzmanları bu grupları şu şekilde ikiye ayırmaktadırlar:

Dinî bir konsepte sahip olmayan psiko-gruplar

Aşkın bir güçten haber veren psiko-gruplar

İlk şıkka dâhil olan grupların büyük başarılar elde ettikleri ve insanî başarılar için iyimserlik hedefini taşıdıkları gözlenmektedir. Bu gruplarda farklı metot ve teknikler sunulmakta, insanların bireysel başarıları artırılmaya çalışılmaktadır. Başarılı bir insan yapma tasavvuru bireysel kurtuluş reçetesini ve bütün problemlerin çözümünü sunmaktadır. İkinci şıkka dâhil olan gruplar ise aşkın bir gücün psikoterapik yardımının yakında gerçekleşeceğine inanmaktadırlar.³

Buna rağmen “piramit oyunları” ve “yapı işletmeleri” olarak tanımlanan grupların hiçbir dinî emri telkin etmedikleri gözlenmektedir. Bununla birlikte dinî tarikatların ve psiko-grupların yapılarına benzer özellik taşımaları da gözden kaçmamaktadır. Piramit oyunlarının kazanılması için birçok işletmecisi kendi iştirakçilerine para yatırımlarını telkin etmektedir. Böyle bir piramit oyunu sıklıkla esoterik (sırlı) öğretilerle bağlantılıdır. Bu gruplar, dünyanın kurtulabilmesi için akıcılığın (para akışının) gerekliliğine inanmaktadırlar. Yapı işletmeleri ise, tıpkı dinî gruplarda olduğu gibi sıklıkla işletmedeki iş arkadaşlarının birbirleriyle derunî bağlantı kurmalarını talep etmektedirler.⁴ Esasen bu gruplar çalışma alanımızın dışında kalmaktadır. Ancak okuyucunun bilgileneceği açısından kısaca bu iki grup hakkında bilgi vermek yararlı olacaktır.

² Bkz. Stefan Schlang, “Neureligionen, weltweit”, *Lexikon neureligiöser Gruppen, Szenen und Weltanschauungen Orientierungen im religiösen Pluralismus*, Herausgegeben von Harald Baer, Hans Gasper, Joachim Müller, Johannes Sinabell, Verlag Herder, Freiburg im Breisgau 2005, s. 891.

³ Bkz. Nicolette Bohn, *Kleines Lexikon der “Sekten”, Pyschogruppen und Strukturvertriebe*, Militzke Verlag Reihe, Leipzig 2005., s.7.

⁴ Bkz. Bohn, a.g.e., s. 7.

İsviçre’de kartopu ve piramit sistemi fonksiyonu gösteren kadın cemiyeti kurulmuştur. Bu sistem, kadınların aynı ayda para hediye etmelerine dayanmaktadır ve “kadınlar için kadınlar” aksiyonuna sahip olan bu cemiyet, esoterik arka planlı hediye dairesinden oluşmaktadır. Bu, ülkemizdeki ev hanımlarının gün toplantılarını çağrıştırmaktadır; ancak uygulama farklıdır. Bir araya gelen kadınlar, belirlenmiş olan en alt limitten para hediye etmeye başlamaktadır. Bu limitin alt seviyesi 100, üst seviyesi ise 5000 Frank olarak belirlenmiştir. Bu hediye çemberi, meditasyon grubu görünümündedir. Kadınlar, spritüel (ruh çağırma) bir ritüel (ayin) veya tertip edilmiş kadınlar bayramı için özel mekanlarda toplanmaktadırlar. Para, kutlanılan ayin esnasında kazanan kişinin üzerine boşaltılmaktadır. Bu tür toplantılar vesilesiyle yeni üyeler kazanılmakta ve bunlar bir sonraki toplantıya davet edilmektedir. Bunların toplantıları ağızdan ağza yani sözlü olarak duyurulmaktadır. Piramit oyununa katılanlar, kasiyere paralarını yatırmakta ve yeni oyuncuların katılmasını beklemektedirler. Kazanan kişi kural gereği piramidin başında yer almaktadır.⁵

Yapı işletmesini ise, kendi müşterilerini temsilci olarak seçen ve onları meslek sahibi yapmaya çalışan satış sistemi olarak değerlendirmek lazımdır. Bu tür sistemler son zamanlarda ülkemizde de yaygınlaşmaya başlamaktadır. Okuyucularımızın sıkça şahit oldukları “AMWAY” temizlik ürünü pazarlaması, *Formula 1* ve *Formula 2* adlarıyla “HERBAL LIFE” tarafından yapılan diyet ürünleri satışı ve benzeri pazarlama sistemleri bu türden bir yapı işletmesidir. Bu işletmecilikte amaç, aracı kurumların devreden çıkartılması ve marketçiliğin evlere taşınarak yaygınlaştırılmasıdır.

Bu ve buna benzer pek çok grup sayesinde dünyevî görüş ve öğretisi dalı yeni ve alternatif kurtuluş reçeteleri yaygınlaşmaktadır. Buna batıl inançlar, astroloji ve birçok esoterik metot dâhildir. New Age (Yeni Çağ) bunun en canlı örneğidir. 1990’lı yıllardan itibaren “gençlik tarikatları”, “gençlik dinleri ve psiko-gruplardan” Avrupa’da sıklıkla söz edilmeye başlanmıştır. Gençleri hedef almakla birlikte yetişkinlere yönelik faaliyetleri bulunan gençlik dinlerinin önemli bir kısmı Hinduizm’den kaynaklanmaktadır. 70 ve 80’li yıllarda doğmuş olan “Ananda Marga”, “Brahma Kumaris”, “Bhagwan- ve Krishna Hareketi”, “Transandantal Meditasyon” gibi gruplar bunlardandır. Yeni dinî hareketler çok geniş bir yelpazede cereyan ettiği için dinler tarihindeki “sekte” kavramı, ana dinlerinden kaynaklanan bütün grupları kuşatıcı değildir. Keza sosyolojik “sect” kavramı da bütün grupları ihata edememektedir.

Gerek Uzakdoğu’da ve gerekse Batı’da ve son zamanlarda da ülkemizde kendini çok net hissettiren bu yeni dinî hareketler, çoğu kez kendilerini geleneksel dinlerden ayırdıkları için, kökenlerindeki ana dinlerin bir mezhebi veya tarikatı olarak anılmak da istemezler. “Mezhep” kelimesine tepkileri bazı saha uzmanlarınca iki sebebe bağlanmaktadır. Birincisi, içinde doğdukları mahallî büyük dinin, yeni yorumlarını içerdikleri ve geleneksellikten ayırdıkları için insanların zihinlerinde oluşan olumlu ve olumsuz önyargılarla anılmak istemezler. Ana dinin bir mezhebi veya tarikatı olmayı “küçültücü, ayırıcı ve sınırlandırıcı” olarak değerlendirirler. İkincisi, “sect” deyiminin çağrıştırdığı olumsuz anlamların yanı sıra bu kavramdaki hukukî mahzurlardır. Bazı

⁵ Bkz. Bohn, a.g.e., s. 75, 112.

ülkelerin kanunlarında geleneksel dinler dışındaki küçük gruplara din hürriyetinin tanınmaması, farklı hareketlerin “dinî bölücülük” olarak nitelendirilmesi, onların suç sayılması gibi sebeplerdir. Yeni dinî hareketler, “sect” kelimesinin çağrıştırdığı olumsuzlukları önlemek ve daha rahat faaliyet yürütebilmek için kendilerinin “sect” değil, bilakis “yeni bir din” olduklarını iddia ederler.⁶ Kanaatimizce bunların ayrı din oldukları şeklindeki iddialarını yalnızca iki sebebe indirgemek çok isabetli değildir. Her şeyden önce yeni dinî hareketler, doktriner bakımdan bilinçli bir şekilde uzlaştırmacıdırlar (senkretik). Dogmalarının büyük çoğunluğu birçok din ve hatta felsefi düşüncelerden alıntı olmasına rağmen, neredeyse bütün yeni dinî hareketlerin, içinde doğdukları ana dinin kutsal kitaplarına eş değer, bazen de daha üstün saydıkları ayrı bir kutsal metinleri vardır. Çok farklı dinî sistemlerden aldıkları ödünç inançları birleştirerek oluşturdukları bu karma kutsal metinlerine güvenerek ayrı bir din olduklarını da iddia etmektedirler. Onların kendilerini yeni bir sistem ve din olarak takdim etmelerinin geri planında büyük dünyevî, siyasi ve ekonomik beklentiler de yatmaktadır. Bu çalışmamızda tanıtacağımız grupların tamamı dünyevî ve siyasi güç ve aynı zamanda büyük paralar kazanma peşindedirler. Onların önemli ölçüde bu emellerine ulaştıklarını söylemek mümkündür. Çünkü onlar, içinde yaşadığımız modern çağda ve bilhassa Batı ülkelerinde aydın, tahsilli insanlardan çok sayıda gönüllü sömürge köleleri yani taraftarlar elde edebilmişlerdir.

YENİ DİNİ HAREKETLERİN ORTAYA ÇIKIŞ SEBEPLERİ

Yeni dini hareketlerin ortaya çıkışında çeşitli faktörler etkili olmaktadır. Biz burada bu grupların oluşumunda doğrudan etkili olduğunu düşündüğümüz sebepler hakkında bilgi vermek istiyoruz.

Sekülerleşme

17. yüzyıldan itibaren Hıristiyanlık, devam eden bir sekülerleşme sürecini yaşamaktadır. Bu, dinlerin cemaat rollerine mezhebi tesirler yapmaktadır. Sekülerleşme, aydınlanmanın bir parçası olarak kabul edilmektedir. Aslında aydınlanma her alanda olduğu gibi dini alanda da kendini göstermiştir. Buna mukabil insan aklı, dinin güdümünden kurtulmuş ve bağımsızlık için gayret etmiştir. Bu gelişmeler, kendi ifadelerini rasyonelleştirmek zorunda kalan Hıristiyanlık için bir taraftan kazanç olurken, diğer yönden ise onun zarar görmesine sebep olmuştur. Çünkü kiliseler güç kaybetmiştir. Onların içinde çok çeşitli yeni “sect”ler doğmuştur.

İslam dünyasında ise Batı’nın değerlerinden huzursuzluk duyulmaya başlanmıştır. Çünkü birçok Müslüman, aydınlanma sürecindeki gelenek ve fikirlerin mümkün olabilecek zararlarından endişe duymuştur. Hıristiyanlığın yaşadığı bu hadise, Hinduist ve Budist dünyasını da etkilemiş ve bunun için birlikte hareket etme arzusu doğmuştur.

⁶ Bkz. Ekrem Sarıkçıoğlu; “Yeni Dinî Akımlar”, *Dinler Tarihi Araştırmaları II Sempozyum: 20-21 Kasım 1998 Konya*, Dinler Tarihi Derneği Yayınları, Ankara 2000, s. 81. (81-87).

Dünyevileşme insanların dinî özlemlerini söndürememiştir. İnsanlar, tarikatlar içerisinde yeni arayışlar içine girmiştir. Kiliseyi hükümsüz gören ve akıldışı tefsirleri reddeden modern insanlar, yeni öğretilere inanmaya başlamıştır. Bunun için de insanlar “post-modern” (modern ötesi) kavramını icat etmiştir.⁷

Saha uzmanlarına göre ihtidacı (hidayetçi), devrimci ve içe dönük olarak tanımlanan mezheplerin hepsi, içinde yaşadıkları toplumun değerlerinden tamamen farklı anlayışları savunmalarına rağmen, manipülasyonist (yönlendirici) dinî hareketler mevcut seküler kültüre daha fazla uyum sağlarlar. Bu hareketlerin, kendi mensuplarına vermeye çalıştıkları şey, hayat için alternatif değerler sunmanın dışında, toplumda genelde herkesin ortak arzusu olan amaçlar için yarı egzotik (gizemli) araçlar sunmasıdır. İçe dönük kapalı mezhepler bireydeki sevgi ve fedakârlık duygularını artırarak değerlere, grup bağlılığına ve birincil ilişkilere önem veren sevgi cemaatlerini temsil ettikleri halde, manipülasyonist hareketler bunun tam tersi bir tutum sergilemektedir.⁸ Bu cemaatler ilgi alanları açısından kendileri nihaî bir amaç değil, daha ziyade birer araçtır. Bu tür grupların toplantıları da bir cemaatin tamamını ilgilendiren bir toplantı niteliği taşımaz. Aksine o, dünya ile başa çıkabilmek için aynı ortak yöntemleri benimsemiş, aynı zihniyet ve eğitim seviyesine sahip insanların toplantısını çağırıştırır. Bunlar, kendilerine göre kurtuluşa ulaşabilecekleri yöntemlerinin olduğunu savunurlar. Onların kurtuluş anlayışı büyük dinlerinkinden farklıdır. Çünkü bu tür gruplar uzun ömür, mutluluk, sağlıklı hayat ve başarı ve hatta ölümsüzlük, bir başka ifadeyle tanrılık gibi idealleri gerçekleştirmeyi kurtuluş olarak değerlendirmektedirler. Onlar, taraftarlarını kısa yoldan kurtuluşa ulaştıracağını iddia ettikleri bir takım reçeteler de sunarlar. Öğretilerini çoğunlukla metafizik bir dille takdim etmelerine rağmen, benimsedikleri yöntemleri dini terminoloji ile ifade etmeyi pek fazla tercih etmezler. Çünkü onlar dünyevileşmiş hareketlerdir ve amaçları büyük oranda seküler ve hazzı (hedonist) karakterlidir. Bunlar, bazen de büyük dünya dinlerinin boyunduruğundan insanları kurtarmayı “kurtuluş” olarak tanımlarlar. Müntesiplerini çağdaş köleler haline getirmelerini kurtuluşa engel görmezler. Fakat bu tür grupların üyelerinin bunu görememesi çok ilginçtir. İçine düştükleri durumu fark ettiklerinde ise çoğu zaman onlar için çok geçtir ve dâhil oldukları yeni dini hareketlerden kolayca kurtulabilmeleri çoğu zaman mümkün olmaz. Böyle durumlarda intiharı çözüm olarak düşünenler her zaman olagelmıştır.

2.2. Subjektivizm

Din lezzet (haz) meselesi olmuştur. Bireyler ne hissettiklerini sorgulamaya başlamış, özel bir “ben”in (subjektivizmin) dikkat çekici üstünlüğü (yükselişi) fark edilmiştir. Tarikatlar ve yeni dini cereyanlar da kendilerini bu subjektivizme, yani “ben”e bağlamışlardır. Böylece insanların benlik duyguları öne çıkartılarak, ilahlık makamına yükselebilecekleri fikri aşılammaya çalışılmıştır. Bu gruplardan bazıları fikirlerinin kabulü noktasında başarı elde etmiş, müntesiplerini, bir takım teknik, terapi ve özel eğitim sonucunda tanrı olabileceklerine ikna etmiştir. Scientology, Osho ve Satanizm gibi hareketleri buna örnek göstermek mümkündür.

⁷ Bkz. Hermann Schulze-Berndt, *Basis Wissen Sekte, Kulte, Weltanschauungen*, Gütersloher Verlaghaus, Gütersloh 2003, s. 10.

⁸ Bkz. Bryan Wilson, *Dini Mezhepler*, çevirenler, Ali İhsan Yitik- A. Bülent Ünal, İz Yayıncılık, İstanbul 2004, s.171.

2.3. Kayıtsızlık

İçinde yaşadığımız çağda birçok insan dine karşı lâkayttır. Onlar açısından kimin neye inandığı önemli değildir. Bu, kayıtsızlık “indifferentizm” olarak isimlendirilmektedir. Bu umursamaz kişilikler doldurulabilir boş testiye benzetilmektedir. Bundan dolayı olsa gerek, tarikatlar ve dinî gruplar bu durumdaki insanların boşluğunu doldurmak için çabalamaktadırlar. Bunların özünü emmekte, aynı dinî ve dünyevî sahalarda hem fikirlerini hem de hükümlerini propaganda aracı olarak kullanmaktadırlar.

2.4. Aşınmışlık

Yazılı olmayan piyasa ekonomisinde “her şey satılıktır” kuralı geçerlidir. Gerçekte olması şartıyla satmak ve satın almak mümkündür. Aynı şekilde din de aşınmaya maruzdur. Bazı gruplar birbirleriyle rekabet içerisindedir. İnananlar da müşteri olarak değerlendirilmektedir. Pek çok yeni dinî grup da bu düşüncede olduğu için kendi alacaklılarına gerçek satıcılar olarak talip olmaktadır. Yeni dinî akımların bu yaklaşımı, yani yazılı olmayan piyasa ekonomisinin kuralını, çok iyi uygulaması karşısında, kiliseler ağır kalmaktadır. Çünkü kilise, kendisinin yegâne doğru olduğuna inanmakta ve kendisini bir firma olarak da görmemekte ve de Allah’ın gerçek satın alıcı olduğunu kabul etmektedir. Bunun için de kilise, güç dışı piyasa ekonomisi mekanizmalarına başvurmamaktadır. Ne var ki, onun bu düşüncesi müşterilerini kaybetmesine engel olamamaktadır.

2.5. Bireycilik

Günümüzün yeni dinî akımlarında bireycilik, insanın hem kendi benliğine hem de topluma zarar veren bir yapıya büründürülmüştür. Batı topluluklarında bireyselcilik belirgin bir şekilde yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu kültürün Amerikanlaşmasının bir neticesi olarak da değerlendirilmektedir. “Amerika rüyası”, her yerde olduğu gibi Avrupa için de geçerlidir.

Batı medenileşmesinde (sivilleşmesinde) din, daima iyi yahut kötü lezzetlerin ya da bireysel hayat tasavvurlarının özel keyfiyeti olmuştur. Bu da sivilleşme ve bir kültürün genel hayat anlayışında gelişen insan anlayışından kaynaklanmaktadır. İnsan tasavvuru, ferdiyetçiliğinin konumunu belirlemektedir. Ancak bunda davranış modellerinin gizliliği ve etik temeller de vardır. Esasen Batı kültürü, Yahudi-Hıristiyanlığın insan tasavvuru üzerine kurulmuştur ve buna sıkı sıkıya bağlıdır. Buradaki “Batı” kavramı, Hıristiyanlığın şekillendiği Avrupa kültür dairesi için kullanılmaktadır. Bu kültür dairesi kolonileşerek gelişmiş ve Amerika kıtasını da içerisine almıştır. Bilhassa Kuzey Amerika, “Batı” kavramının içinde mütalaa edilmektedir.

2.6. Hazcılık

Hazcılık (hedonizm), en genel anlamda hazzı “en yüksek iyi” olarak gören öğretiler bütünüdür. Hedonizm: insanın tüm yapıp etmelerinde, bütün eylemlerinde başvurabileceği tek ölçünün “acıdan kaçıp haza ulaşmaya çabalamak” olduğunu öne süren dünya görüşü; hayatın, var olmanın gerçek anlamını “haz”da bulan bakış açisidir.⁹

⁹ Bkz. *Sarp Erk Ulaş Felsefe Sözlüğü*, A. Baki Güçlü- Erkan Uzun-Serkan Uzun- Ümit Hüsrev Yolsal. Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara 2002, s. 647.

Hazcılık, psikolojik hazcılık ve ahlâki hazcılık olmak üzere ikiye ayrılır. Bunlardan ilki, olması gerekeni değil de, olanı tarif etme iddiasında olan psikolojik hazcılık, tüm insan eylemlerinin haz elde etme arzusuyla güdülendiğini, insanların doğal olarak acıdan kaçıp hazza yöneldiklerini belirterek, her insanın yalnızca kendi hazı veya mutluluğunu gözettiğini, herkesin elde ettiği haz miktarını en yüksek seviyeye çıkarmak istediğini savunur. Ahlâki hazcılık ise, mutluluğu hayatın ve ahlâkın nihai ve en yüksek amacı yaptığı için, ampirik bir ahlâk görüşü olarak ortaya çıkmıştır şeklinde tanımlanmaktadır.¹⁰

Batı'da din, yalnızca özel bir mesele değildir. Aynı zamanda o, yaygınlaşarak gelişen hedonizmi isteyip istememektir de. Çünkü haz ve eğlence, yoğun gayretlerle inananları da kuşatmaktadır. Bilhassa gençler bu hazcı grupların ağına düşmekten kurtulamamaktadırlar. Ülkemizde de hazcılık kanalıyla taraftar toplayan, lüks otellerde grup seksi, sınırsız cinsel ilişki ve eğlence partileri düzenleyerek ayın yapan gruplar, zaman zaman tv programlarına konu olmaktadır. Mesela "Raelyenler" olarak isimlendirilen hazcı grubu ülkemiz insanı gizli kamera çekimli televizyon haberleri vasıtasıyla tanımıştır. En azından böyle grupların Türkiye'deki varlıklarından haberdar olmuştur.

Osho Hareketi'nin kurucusu Rajneesh Chandra Mohan'a göre; mutluluk hedeftir ve o bir hedonisttir. Tanrı ise hedonizmin zirvesidir. Bunun için (hedonizmin vaat ettiği zevki, hazı, heyecanı elde edebilmek için), insanlar ailelerini terk etmelidir. Evini terk eden kişi Asram'daki Osho merkezine katılabilir. Ailesini terk eden kişi tarikat merkezinin şartlarına iştirak etmiş olmaktadır. Arsam, komün hayatın merkezi konumundadır ve aile hayatının terk edilmesinde merkezi bir role sahiptir.

5 yıldızlı lüks otellerde toplu seks ayinleriyle ve eğlence partileriyle üye kazanan bazı tarikatlar ki "Solaryenleri" buna örnek verebiliriz, bunlar, zevki, sefayı ve keyfi ilk sahnelere koyarken, toplu intiharları ise sahnenin son perdesine saklamaktadırlar. Sınırsız haz ve eğlenceyle kendinden geçen tarikat taraftarları, yeterince hareketin içine girdiklerinde, onları toplu intiharlar gibi dramatik ölüm sahneleri de bekleyebilmektedir. Brahma Kumaris isimli tarikatın psikologu Bayan Heide Fittkau tarafından gerçekleştirilen ve 33 kişinin ölümüyle sonuçlanan olay bunun en canlı örneğidir. Bunun çok canlı başka örnekleri de vardır. Toplu intiharlardan en meşhuru 1978 yılında ABD'de Guayana'nın Urwald şehrinde yaşanmıştır. "People's Temple" (İnsanların Mabedi) isimli tarikat üyelerinden 918 kişi topluca intihar etmiştir. 1985 Eylülünde Filipinlerdeki bir tabiat dini tarikatının 68 üyesi aynı anda intihar etmiştir. Bu olaydan iki yıl sonra Ağustos 1987'de Güney Kore'de bir fabrikanın çatısında intihar eden 33 işçinin cesedi bulunmuştur. 1993 yılında ABD'de David Koresh 86 üyesiyle birlikte topluca intihar etmişlerdir. 5 Eylül 1994'de Fransız "Güneş Mabedi Tarikatı" (Ordre Temple Solaire) üyesi 53 kişi İsviçre'de topluca intihar etmiştir. Yine aynı tarikat mensuplarından bazıları 1995 Aralığı ve 1997 Martında kolektif bir şuurla aynı anda topluca intihar etmişlerdir. 1997 Martının başlarında Amerika'da "Heaven's Gate" (Cennet Kapısı) tarikatının 39 üyesi topluca intihar etmiştir.¹¹

¹⁰ Ahmet Cevizci, *Paradigma Felsefe Sözlüğü*, Paradigma Yayınları, İstanbul 2000, s. 431.

¹¹ Bkz. Bohn, *a.g.e.*, 27.175-176; Schulze-Berndt, *a.g.e.*, s. 28-29.

Dünyanın dehşet ve hayretle tanık olduğu toplu intihar olaylarının en sonuncusu 2000 yılında Uganda'da yaşanmıştır. 17 Mart 2000'de Uganda'da Manangu isimli köyde 500'den fazla kişi aynı anda topluca kendilerini yakarak intihar etmiştir. Bu kolektif intihar olayında 78'den fazla çocuk hayatını kaybetmiştir. 78 yılında Amerika'daki toplu intihar olayında ise 918 kişinin 256'sının çocuk olduğu gerçeği göz önüne alındığında, intihar karakterli tarikatların toplumlar için ne kadar tehlikeli olduğu anlaşılmış olacaktır. Bu ve buna benzer dehşetli olaylar, birden bire dünyanın dikkatini yeni dinî hareketlerin üzerine yöneltmiştir. Dolayısıyla, tek tük bireysel intiharlardan ziyade toplu intiharlar insanları korkutmaktadır. Hele hele dünyanın hepsini kurtarmak için bütün insanları öldürmeyi amaçlayan sözde hümanist esoterik (sırlı) gruplar da, bütün dünyanın yüreğini ağzına getirmektedir.

Yeni dinî hareketlerin önemli bir kısmını, her sahnesinde farklı oyunların sergilendiği bir tiyatro oyununa benzetmek mümkündür. İlk sahnesindeki oyun, gayet cazip figürlerin sergilendiği bir reklâm sahnesini andırmaktadır. Bu sahnede özellikle cezp edici, kışkırtıcı, dayanılmaz figürlerin hâkim olduğu, insanların cinsel arzu, istek ve duygularının okşandığı ve tahrik edildiği bir oyunla müntesipler gruba iyice ısındırılmakta ve onların gönülleri fethedilmektedir. Bunun için de cinsellik teşvik edici bir güç olarak kullanılarak, cinsel arzuların tatmini için çok cazip bir yöntem olan seks, grup seksi, karşı cins vs. gibi çok farklı sınırsız seks tercihleri ve eylemleri devreye sokulmaktadır. Bunu müteakiben uyuşturucu ve benzeri keyif verici maddelerin devreye sokulması ve toplu kullanılması aşaması başlar. Gruba iyice adapte olmaya başlayan taraftarlar, ruh arındırma, ferdi terapi, grup terapisi, kendini aşma vs. gibi çok farklı uygulamalara alınmaya başlanır. Bu aşama, oyunun ikinci perdesidir. Son perdede ise, her türlü maddî zevk ve eğlenceyi tattığı için doyumsuzlaşan ve sınırsız hedonizmle (hayvanî hazcılık) bile tatmin olmayan bir kitle ortaya çıkar. Belki de bu aşamada bu kabil insanlara tatbiki en zor bir haz yöntemi olan intihar eylemi tatbik ettirilmek istenir. İntihara yönlendirilen insanlar, yeniden dirilecekleri, tanrı olarak yeni bir hayata başlayacakları vs. telkinlerle ölüme hazırlanmakta, beyinleri yıkanmakta, uyuşturulmakta ve şartlandırılmaktadırlar. Bu aşamada geri dönülmez bir yola girilir ve tiyatro sahnesinin son perdesi ölümle noktalanır.

Her zevkin ve eğlencenin bir bedeli vardır. Bu gruplara iştirak eden kişiler büyük miktarda maddî bedel ödemelerinin yanında ahlâkî, manevî ve hatta hayatî bedeller de ödemektedir. Bilhassa intiharı özendiren grupların üyelerinin bir kısmı, ölüm hazzını hissedebilmek için intihar etmektedirler. Ancak gençlerin tercih ettiği bu intihar olayını yalnızca haz duygusuyla sınırlandırmak doğru olmaz. Bilhassa zararlı dinî cereyan olarak isimlendirilen gruplara iştirak eden gençlerin içinde düştükleri açmaz ve çıkmazdan kurtulabilmek için de ölümü bir çözüm olarak görebilmektedirler. Hülâsa sadece masumane zevk ve eğlence tatmak için ilk adımların atıldığı, sonra da bağımlısı haline gelinen gruplardan, ayrılışlarda üye olurkenki kolaylık görülmemektedir. Yani insanlar istese de iştirak ettiği dinî hareketten bağlarını koparamamaktadır. Sınırsız hürriyet ve eğlence arzusuyla iştirak eden taraftarlar, bir müddet sonra girdikleri grubun ve grup liderinin kölesi olduğunu fark etmektedirler. Çıkış yolu bulamayan bazı üyeler çözümü ölümden ve intihardan bulmaktadır.

2.7. Küreselleşme

Küreselleşme, “modernizasyon sürecinin bir parçası olarak, özellikle 20. yüzyılın son çeyreğindeki gelişmeler ve Doğu Bloku’nun yıkılmasından sonra, tek kutuplu dünyada zuhur eden kültürel sistem, dünyanın somut bir biçimde tek bir bütün olarak yapılaşması sürecine verilen addır”¹² şeklinde tanımlanmaktadır.

Ronald Robertson’a göre; 20. yüzyılın ikinci yarısında ulus devletler, şirketler, hükümet dışı organizasyonlar, sanat, spor, eğitim ve din alanındaki örgütlenmeler arasındaki iletişimlerin yoğunluğundaki hızlı artış insanların dünyayı küçük bir yer olarak görmelerine yol açmıştır. Dünyanın küçük bir yer olarak algılanması aynı zamanda artan bir biçimde birbirine bağımlı tüm küresel aktörler tarafından paylaşılan bir değer olarak “insanlığı” teşhis etme yönünde acil bir ihtiyacı ortaya çıkarmıştır. Dinler, ortak insanlık değerinin birçok sembolünü sağlamış ve bu sebeple küreselleşmeye dâhil olmuştur.¹³ Ancak dinler, küresel olanla yerel olan arasında aracılık fonksiyonuna da sahiptir. Onlar küreselleşme tecrübesini süzgeçten geçirmekte ve “mahallî” çerçeveye yerleştirebilmektedirler.

Globalleşme, 21. yüzyılın büyümlü sözcüğü olmuştur. Her şeyden önce telekomünikasyon ve iktisadî açıdan dünyanın sınırları çok daralmıştır. Bütün dünya büyük bir pazara dönmüştür. İnsanların ve servetlerin olduğu yerlerde ekonomik yığılmalar olmuştur. Dünyadaki büyük borsaların hisse senetlerinin cazibesi ekonomik ağırlık sembolü olmuş ve “küresel ekonomiler” gündelik hayatımıza hükmetmeye başlamıştır.

Küreselleşme yalnızca ekonomik alanda değil pek çok sahada olmuştur. Ancak bu hızlı değişim ve gelişmeler, insanların endişelerini de tetiklemektedir. Çünkü günümüzde “ulusal egemenlik” yerine “küresel egemenlik” kavramı kullanılır olmuştur. Ayrıca “küresel ısınma”, “küresel savaş”, “küresel vaftiz” gibi ifadeler de küreselleşmenin negatif yönünü çağrıştırmaktadır.

Ekonomik ve politik faaliyetlerde insanın ruhî yapısına dikkat edilmelidir. Tarikatlar ve dinî akımlar bireyselliğin dallanıp budaklanmasını arzulamaktadır. Ekonomik çekişme, bazılarında küresel bir “kültürel savaş” şeklinde gözükmektedir. Bölgesel hazırlıksızlıklar, ekonomik ilerlemeler bakımından dinî ve kültürel farklılıklara mukabil bulunabilir. Eğer bunda art niyetler ve rekabetler söz konusuysa o zaman bunda tehlike olabilir. Dünya halklarının sessiz toleransı, bu grupların dünyanın çeşitli yerlerinde kendi fikirlerini yaygınlaştırebilmelerine imkân sağlamaktadır.¹⁴

Toplumsal olayların doğrudan veya dolaylı olarak birbiriyle karşılıklı ilişki içinde olduğunu öne süren sosyolojik varsayım çerçevesinde, dinin de küreselleşme sürecini tecrübe ettiğini ve onunla etkileşim içinde olduğunu vurgulayarak, bunun sosyal bilimlerdeki araştırmaları ateşlediğini vurgulayabiliriz. Küreselleşmeyle birlikte yeni dinî hareketlerde ve komünal dini

¹² Cevizci, *Paradigma Sözlüğü*, s. 590.

¹³ Bkz. Ronald Robertson, “Globalization, politics and religion”, *The channing face of religion*, ed. James A. Beckford and Thomas Luckman, Sage, London 1989, s. 10-23.

¹⁴ Bkz. Bohn, a.g.e., s. 14-15.

yapılanmaların sayısında bir artış olduğu görülmektedir. Bireycilik ve rasyonel trendlerin oluşturduğu modernleşmenin, dinin mahiyetini ve modern dünyadaki yerini değiştirdiği bilinmektedir. Buna karşılık post-modernizmin dini, büyük ölçüde ferde endekslenmiş inançların bir bölümünde makullüğünü yitirmiş olarak, yeni durumuyla topluma geri döndüğünden bahsedilebilir.¹⁵

2.8. Çoğulculuk

Çoğulculuk (Pluralizm), 20. yüzyılın başlarında İngiliz liberal düşünürlerince geliştirilen siyaset öğretisinin adıdır. Söz konusu öğretiye göre topluma, devletin veya belli bir sınıfın tek başına egemen olmaması için, iktidarın olabildiğince çok toplum katmanlarına yayılması gerekmektedir.¹⁶

Siyasî çoğulculuğa paralel olarak dinî çoğulculuk gelişmiştir. Esasen çoğulculuk, demokratik toplulukların bir alâmetidir. 1960'lı yıllardan itibaren Hıristiyan olmayan dinlere mensup ülke insanların Avrupa'ya işçi olarak gitmelerini müteakiben dinî çoğulculuk kavramı kullanılmaya başlanmıştır. Mesela Müslüman ülkelerden çok sayıda Avrupa'ya işçi akını olmuş, ayrıca az da olsa Uzakdoğuların çeşitli sebeplerle Hıristiyan Batı'da yaşamaya başlamasıyla birlikte, Batı'da dinî çoğulculuk kavramı gündelik hayatın bir gereği olarak kullanılmaya başlamıştır. Ancak özellikle 1970'li yıllardan itibaren çeşitli büyük dinlerin içerisinde doğan ve kendini yeni bir din gibi takdim eden dinî hareketlerin yaygınlaşmasıyla birlikte bu kavramın kapsamı genişlemiştir.

2.9. Hızlı Değişim

Bu gün biz, değişen ve çok renkli bir dünyada yaşıyoruz. Bu değişim, bilimde, teknolojiye, ekonomide, politikada, eğitimde ve dinde olmak üzere hayatımızın her alanında cereyan etmektedir. 15 yıl önce hiç bilinmeyen ürünler piyasalarda satılmakta, yakın zamana kadar imkânsız olarak düşünülen birçok ameliyat teknolojik aletlerin yardımıyla yapılmakta ve insanlar bir takım amansız hastalıkların pençesinden kurtarılabilmektedir. Bu kadar hızlı akışına rağmen günümüzün teknolojisi, beklili de yarının antikasısı durumuna düşebilecektir. Ayrıca bu hızlı değişimin bir neticesi olarak da son 10 yıl içerisinde dünyadaki birçok ülkenin sınırları değişmiş ve politikalar ekonomilere yenik düşmeye başlamıştır. Güçlü ülkeler, zengin yeraltı ve petrol kaynaklarına sahip olan güçsüz ülkelere sudan bahanelerle savaş açmakta ve bu ülkelerin masum insanları emsali görülmemiş sıkıntılara maruz kalabilmektedir. Günümüz insanları olarak bizler, içerisinde bilgi ve gücün içten irtibatlı olduğu "post-modern", "post-yapısalcı", "post-endüstriyel" ve "post-tarihsel" bir dönemin içinde bulunmaktayız.

3. YENİ DİNİ HAREKETLERİN TEMEL KARAKTERİSTİKLERİ

Yeni dinî hareketler, mutlak hakikati getirdiğine veya modern çağın aydınlatıcısı olduğuna inandıkları bir üstadın etrafında toplanarak, sıkı bir bağla birbirlerine bağlanmak suretiyle güçlü

¹⁵ Bkz. Hüsnü Ezber Bodur, "Küreselleşmenin Dini Boyutu ve Türk Toplumunu Üzerindeki Yansımalarının Bir Değerlendirmesi", *Dini Araştırmalar*, Cilt 6, Sayı 17, Eylül-Aralık 2003. s. 49,51.

¹⁶ Bkz. *Sarp Erk Ulaş Felsefe Sözlüğü*, s. 320.

bir cemaat oluşturmaktadırlar. Hareketlerinde; “*kutsal üstat*”, “*kurtuluş reçetesi*” ve “*kurtulmuş aile*”¹⁷ başta olmak üzere pek çok özellik vardır.

3.1. Kutsal Üstat

Yeni dini hareketlerin zirvesinde sınırsız otorite ile donanmış karizmatik bir lider bulunmaktadır. Bu lider, karizmatik yapısıyla insanları etkileme gücüne sahiptir ve taraftarlarının kurtuluş reçetesine sahiptir. Bazı gruplarda bu karizmatik lider, “mehdi” veya “Mesih” kimliğine bürünmüş şahsiyetler olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Dini grupların yaşayan liderlerinin, yeni bir dünya düzeni ve yeni bir dünya dini kuracağına ve insanlığın tüm problemlerini çözeceğine inanılmaktadır. İnsanüstü güçleri de dâhil olmak üzere sayılmayacak kadar olumlu özellikleri üzerinde taşıdığına inanılan bu lidere sonsuz tazim gösterilmektedir. Bu özellikleri sadece erkek liderler taşımamaktadır, bilakis karizmatik kişilik, otorite ve diğer özelliklere sahip bayan liderlerin sayısı hiç de değildir.¹⁸

Bu grupların mensupları liderlerini “baba” olarak tanımlamaktadırlar. Meselâ San Myung Moon, Satja Sai, David Berg, Ananda Murti gibi liderler “baba” unvanıyla tazim görmektedir.¹⁹ Yeni dini hareketlerin bu sözde karizmatik liderlerinin büyük çoğunluğunun sicili bozuktur ve çocuk tecavüzleri, taraftar ölümlerine sebebiyet ve vergi kaçaklığı gibi çeşitli suçlardan sabıkalıdırlar. Çoğunun mahkûmiyeti vardır, lakin onların her türlü yüz kızartıcı suçu her nasılsa onların karizmalarına engel teşkil etmemektedir. Kanaatimizce bunda taraftarların gruba bağımlı hale getirilmesi, şartlandırılmaları ve beyinlerinin yıkanması gibi faktörler rol oynamaktadır. Liderlerinin işledikleri her türlü suç, taraftarlara masum birer eylem olarak gözükmektedir.

3.2. Kurtarıcı Reçete

Yeni dinî hareketler, genelde kurtuluşun çok zor olduğuna ve ancak kendi kurtuluş reçetesini tatbik eden çok az kişinin kurtulabileceğine inanırlar. Bunun için de onlar; bireysel terapi, grup terapisi, meditasyon, zihin geliştirme, potansiyeli geliştirme vs. gibi çok farklı yöntemler geliştirmiştir. Önerilen yöntemler, uzman kişiler vasıtasıyla uygulandığı müddetçe kurtuluşa erişmek mümkün olabilecektir.

Kutsal üstadın içinde yaşanılan çağın “hidayet reçetesi”ni getirecek kişi olduğuna inanılmaktadır. Bu grup mensuplarıncâ hidayet reçetesi, “yegâne yol” olarak kabul edilmektedir. Onun dışında bir kurtuluş ve hidayet imkânı yoktur.²⁰ Mesela Scientoloji hareketinin kurucusu olan Lafeyette Ron Hubbard, Scientolojisi’nin binlerce yıllık bir geçmişi olduğunu, Budizme, Hinduizme, Hıristiyanlığa ve diğer büyük dinlere tesir ettiğini iddia etmesi bunun canlı bir örneğidir. Senkretik karakterli olan bu hareket, 1954 yılında teşekkül etmesine rağmen, öğretisinin çağlar üstü bir özelliğe sahip olduğunu ve bütün evreni kuşattığını iddia edebilecek

¹⁷ Bkz. Friedrich-Wilhelm Haack, *Jugendreligionen, Ursachen Trends Reaktionen*. 2. Auflage. Münchener Reihe Verlag, München 1980, s. 23,

¹⁸ Bkz. Hermann Schulze-Berndt, *Basis Wissen Sekte, Kulte. Weltanschauungen*, Gütersloher Verlaghaus. Gütersloh 2003, s. 21.

¹⁹ Bkz. Ali Rafet Özkan, *Kıyamet Tarikatları, Yeni Dini Hareketler, IQ Kültür Sanat Yayıncılık*. İstanbul 2006, s.49.

²⁰ Bkz. Friedrich-Wilhelm Haack, *Europas neue Religion Sekten-Gurus-Satankult*. Verlag Herder. Freiburg 1993, s. 79: Sarıkoğlu, a.g.m., s. 85-86.

kadar hayalperest olabilmektedir. Gerçekle uzaktan yakından alakası olmayan bu hezeyana grup üyelerinin inandıkları gerçeği göz önüne alındığında, grup liderlerin bütün insanları kurtaracak bir sisteme sahip oldukları iddiası ve inancının ne kadar etkili olduğu anlaşılacaktır. Bu durum sadece Scientoloji Hareketi ile de sınırlandırılmaz, istisnasız bütün gruplar aynı iddiayı taşımaktadır.²¹

Bu tip gruplarda bireysel ve müşterek kurtuluşlar söz konusudur. Bundan dolayı cemaat kavramıyla bunlar, ideal toplulukları inşâ etme hedefini taşımaktadırlar.

3.3. Kurtarılmış Aile veya Hidayet Cemaatleri

Bu tür gruplarda genelde “cemaat” kavramı yerine “aile” ifadesi tercih edilir. Çünkü aile çok daha sıcak ve samimi gelmektedir. Bireyselliğin doruğa ulaştığı ve ferdi hayatın daha ağır bastığı Batı toplumlarında gerçek aile görüntüsüne bürünen grupların çok daha etkili olması muhtemeldir. Zira bunlar, içinde yaşadıkları toplumların eksikliklerini çok iyi etüt ederek yeni sistemler geliştirmektedirler. Taraftarlarına aile ortamı hazırlama çabaları bunlardan biridir. Nitekim Moonculuk, “Birleşik aile” olarak da bilinir ve kendisini öyle takdim eder. Önceleri “Tanrının Çocukları” (Children of God) olarak tanıtan David Beng grubu ise son zamanlarda kendilerini tanımlamak için “sevgi ailesi” ifadesini tercih etmektedirler.

Grup mensuplarının kurtuluşu ifade etmek için “iç” kelimesini tercih eden yeni dini akımlar, kendi taraftarı olmayanları da “dış” kelimesiyle sıkça ifade etmektedirler. Onların kullandığı bu kavramlardan “iç”; kurtuluş, düzen, barış, gelecek ve hayat anlamında kullanılmaktadır. Buna mukabil “dış” kelimesi ise karmaşa, kin, kavga, ahlaksızlık ve yok olma anlamlarını ifade etmektedir. Dolayısıyla aile çatısının dışında kalanların kurtuluşa ulaşmaları düşünülmaz. Cemaatten kopuşlarda ise üyelere yarımsız, yalnız ve aciz kalacakları ve yok olacakları şartlanması yapılır.²² Bu, beyin yıkama ve şartlandırma sebebiyle olsa gerek, gruptan ayrılanlarda sıkça bunalımlar yaşanmakta ve intihar olayları cereyan etmektedir.

3.4. Kıyametin Yaklaştığı Beklentisi

Bu grupların pek çoğunda kıyametin yaklaştığı beklentisi vardır. Bu anlayışı taşıyan gruplara göre dünya fiziksel ömrünü tamamladığı için kısa bir süre içerisinde son bulacaktır. Bilhassa magmanın aşırı ısınmış olması, dünyanın yakın bir zamanda bir alev küresi haline geleceğinin bir göstergesidir. Ayrıca dünya, uzaydan gelebilecek olan pek çok tehdiye de açık durumdadır. Bu düşüncenin en dikkat çekici temsilcilerinden biri Japonya’da *Asahara Shoko* tarafından kurulmuş olan “*Aum Shrinrikyo*” (Yüce Gerçek Tarikati) isimli gruptur. Bu grup, 1996 yılında Tokyo metrosunu hardal gazıyla bombalamak üzereyken yakalanmıştır. Başlangıçta bir terör eylemi zannedilen bu olay, dini temelli bir tarikat eylemi olarak insanların karşısına çıkmıştır. Eylemini gerçekleştirmeden yakalanan Asahara’ya neden böyle bir fiil yapmak istediği, hangi terör grubu adına çalıştığı sorulduğunda, ne tuhaftır ki Allah rızası için(!) cevabını vermiştir. Çünkü onun teolojisine göre dünya fizikî ömrünü tamamlamış ve insanları ıstıraplı ölümlerin beklediği kıyamet sahneleri yaşanacaktır. Buna gönüllü razı olmadığı için sırf hümanistik düşünceyle

²¹ Geniş bilgi için bkz. Özkan, a.g.e., s.49-50, 67-241.

²² Bkz. Haack, *Jugendreligionen*, s. 30-31; Haack, *Europas neue Religion*, s. 78-80; Sarıkcıoğlu, a.g.m., 86-87.

insanları acımasızca öldürecek olan hardal gazıyla zehirlenme yolunu seçtiğini açıklamıştır. Ayrıca materyalizmin insanların ruhi özgürlüğüne baskı yaptığı ve insanların ruhlarını özgür bırakmak, kurtarmak düşüncesiyle bombalama yolunu tercih ettiğini söylemiştir.

Erika Bertschinger tarafından İsviçre’de kurulmuş olan *Fiat Lux* tarikatı da apokaliptik beklenti (kıyametin kopacağı beklentisi) içerisindeki tarikatlardan biridir. Kanada’da ikamet eden Fransız asıllı *Claude Vorilhon* (doğ. 1946) tarafından 1973 yılında kurulmuş Rael Hareketi de kıyametçi bir gruptur ve UFO inancına dayalı bir dinî harekettir. Keza Mose David Berg (1919–1994) tarafından 1968 yılında California’da kurulmuş olan Tanrı’nın Çocukları (The Children of God) isimli hareket de kıyametçi bir diğer gruptur. Jim Jones Tarafından 1955 yılında kurulan İnsanların Mabedi (Peoples Temple), Nükleer bir savaşla kıyametin kopacağı düşüncesinden dolayı 1978 yılında 918 üyesi topluca intihar etmiştir. Joseph Di Mambro ve Luc Jouret tarafından kurulan Fransız “Güneş Mabedi Tarikatı” (Ordre Temple Solaire) da kıyametçi bir gruptur. Keza Cennetin Kapısı (Heaven’s Gate) isimli grup da dünyanın uzaydan gelen afetlerle son bulacağına inanmaktadır.

Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür. Zira yeni dini hareketlerin pek çoğunda yakın bir kıyamet beklentisi mevcuttur. Bu tip gruplar bilhassa kriz dönemlerinde ortaya çıktıkları için vasıtasız bir kıyamet ve son zaman tasavvuruna sahiptirler.

3.5. Senkretizm veya Eklektizm

Bu akımların bir diğer karakteristiği ise senkretik (yapay birlik) veya eklektik (seçmecî) yapılarıdır. Senkretizm; pek çok dinden bazı inanç esasları alınarak karma yeni bir inanç sisteminin oluşturulmasıdır. Dolayısıyla bu sözde dinler, orijinal muhtevalı olmayıp, tamamen büyük geleneksel dinlerden alıntı doktrinler ve hatta tarihe gömülmüş olan dini sistemlerden bile alıntı prensiplerle oluşturulmuş yapay birliklerdir. Yani teolojilerini ve doktrinlerini diğer dinlerden aldıkları öğünç prensipler üzerine kurmaktadır. Bununla birlikte kendilerini diğerlerinden ayıran bazı özellikler geliştirdiklerini de söylemek gerekir. Eklektizm ise, birkaç dinden seçerek bazı doktrinler almak suretiyle yeni bir inanç sistemi kurma arayışıdır. Bunun Senkretizm’den farkı, kendi sistemini oluştururken seçici davranması ve bunu birkaç dinle sınırlandırmasıdır. Diğerinde ise hiçbir sınırlandırma söz konusu değildir.

3.6.Yeni Bir Dünya Dini ve Yeni Bir Dünya Düzeni

Bu hareketlerin dikkat çeken bir diğer özellikleri ise yeni bir dünya dini ve yeni bir dünya düzeni kuracakları iddialarıdır. Bu yapıları onların dini olmaktan daha ziyade siyasi özelliklerini öne çıkarmaktadır. New Age Hareketi, Osho Hareketi ve Scientoloji bunun en canlı örnekleridir.

3.7. Mesihî Beklenti

Yeni dini hareketlerin bir diğer özelliği ise mesihî beklentileridir. Bu tür gruplar, kendi liderlerinin mesihî bir özellik taşıdıklarına ve insanlığın bu karizmatik liderleri sayesinde kurtulacağına inanmaktadırlar.²³ Moonculuk bunun en güzel örneğidir. David Koresh tarafından

²³ Bkz. H. Rummel, “Heiligeschalten (Neue Religionen)”, *Lexikon Der Religionen Fenomene-Geschichte- Ideen*, Heraus gegeben von Hans Wandenfels. 2. Auflage, Herder Verlag, Freiburg 1995, s. 279.

kurulmuş olan “Davidiyen Tarikatı” da Mesihçi bir başka gruptur. 1993 yılının Nisan ayında ABD’de David Koresh, Texas eyaletindeki bir çiftlik evinde, FBI ile 51 gün süren silahlı çatışmaya girmiş, neticede kendisiyle birlikte 86 üyesi topluca intihar etmişlerdir.

Batı toplumlarında yeni dinî hareketlerin tesirleri sanıldığından daha büyüktür. Öyle ki, diyalektik materyalizmin ve teosofik-antroposofik okkultizmin, 19. yüzyılda Batı’nın gerçekleştirdiği medenileşmede etkili olduğu iddia edilmektedir.²⁴ Keza günümüzdeki yeni dinî hareketlerden çoğunun, politik ve ekonomik emperyalizmden doğduğu kanaatleri de vardır. Bu tür gruplarda politik ve ekonomik güç, seçilmiş olduğuna inandıkları Mesihlerinin elinde öldürücü bir güç olarak bulunmaktadır.

3.8. Ateizm

Yeni dini hareketlerin pek çoğunun hareket noktası ve müşterek yanı, her şeyi yaratan kadir-i mutlak bir Allah’ın varlığını inkârdır. Bu anlayışta olan gruplara göre Tanrı diye bir yaratıcı güç yoktur. Her şey tesadüfen ve evrim yoluyla olmuştur. Tanrı denilen şey olsa olsa kozmik bir enerjiden ibarettir. Bu kozmik enerjiyi üzerine alabilen herkes Tanrı olabilir. Dolayısıyla tanrılığa en layık varlık olarak da insan görülmektedir.

Tanrı anlayışını inkâr ettikleri için ilahî dinlerin ahiret, yani cennet ve cehennem anlayışını da kabul etmemektedirler. Bu gruplardan bazıları, içinde yaşadığımız dünyadan başka bir hayatın olmadığına inanmaktadırlar. Ahiret denilen şey yine bu dünyada yaşanacaktır, ancak bir form değişikliği olacaktır. Teosofi, New Age, Satanizm, Scientoloji gibi gruplar bu düşüncededir.

4.Sonuç

Sonuç olarak ifade etmek gerekirse, yeni dini hareketlerle geleneksel dinlerin çok bariz farkları dikkati çekmektedir. Batı toplumları açısından olaya bakıldığında kilise, hiyerarşik muhafazakâr ve bir çeşit sosyal kontrol unsuru gibi çalışan yönetici sınıfına dayanmaktadır. Buna mukabil mezhep veya yeni akımlar, eşitlikçi, radikal ve imtiyazsız sınıfların sıkıntılı durumunu ifade etmektedir. Kilise, hem toplumsal hem dinî açıdan kendini bir üst yapı kurumu olarak görür. Buna mukabil yeni hareketler, tabandan tavana doğru çalışan bir alt yapı sistemidir. Ayrıca kilisenin nesnel bir niteliği de vardır. O, tanrı inayetini elinde tutan ve düzenleyen dünyevî bir kurumdur. Kilise, fertlere karşı kendinin devamlılığını vurgulayan, insani ve sosyal şartlar üzerindeki aşkınlığına önem veren, devlet yapılanmasına benzer bir kurumdur. Mezhep ise, bireysel kutsallığın önem kazandığı öznel bir arkadaşlıktır. Dini grup üyeleri hem birbirinin hem de oluşturdukları arkadaşlık cemiyetinin farkındadırlar. Bundan dolayı yeni dinî hareketlerde kilisenin aksine cemaatin kendisi bizatihi bir saygı objesi haline gelmemiştir. Bununla birlikte yeni hareketler kendilerini paradoksal olarak ruhanî olmayan elit olarak görürler. Grup üyeleri, gönüllü teslimiyet ve üyelik gerektiren statüsünü kendisi oluşturmuştur. Kilise veya geleneksel dinlerde üyelik ise, belli bir toplumda dünyaya gelmenin, vaftiz töreni ile kutsanmanın veya içinde doğduğu dinin iman ikrarı için gerekli olan şartları yerine getirmenin sonucu olarak

²⁴ Bkz. Haack, *Europas neue Religion*, s. 14.

mensup olduğu dine dâhil edilmiştir. Bazı dinlerde bireyin cemaatin üyesi olabilmesi için yapması gereken ekstra işlemler yoktur. İçinde doğduğu ülkenin ve bölgenin dini, doğrudan bireyin dini olabilmektedir

Büyük dünya dinleri, dünya ile entegre olmuştur. Oysa yeni dinî hareketler, onun pek çok kurumu ve kültürünün önemli bir kısmını reddetmek suretiyle dünya ile kavga halindedir denebilir. Kilise ve benzeri dini yapılarda, bağlılıktaki derece farklılaşmasını gösteren iş bölümü mevcuttur. Sonuçta böyle bir yapının içerisinde din adamları, rahipler, keşişler, ruhani olmayan sınıflar ve üyeler yer alır. Altı büyük dünya dinine göre bunların en üstünü riyazet ahlakına sadık kalan kimselerdir. İslamî mantıkla ifade edecek olursak, Allah katında insanların en makbulü hayır amel işleyen ve hayatını insanlara hizmete adayan kimselerdir. Oysa Batı ve Uzakdoğu menşeli tarikat veya yeni dinî grup yapısı ise daha ziyade baskıcıdır. Eşitlik savunulduğu için bağlılıkta farklı dereceler kabul edilmez, bu gruplarda herkes eşit derecede grup prensiplerine bağlanmak zorundadır.²⁵

Bunlardan başka yeni dinî hareketlerin toplumlar üzerinde çok büyük olumsuz etkileri de söz konusudur. Her şeyden önce onlar, başta Hıristiyanlık olmak üzere dünyanın en büyük beş dinini inkâr etmekle, dünya nüfusunun büyük bir çoğunluğunu karşılarına almış olmaktadır. Dolayısıyla toplumsal barış açısından ciddi bir tehdit oluşturduklarını söylemek mümkündür. He ne kadar dini çoğulculuk anlayışları bunu tolere etmeye çalışsa da, dünya genelinde yaygın bir hoşgörü oluşturmak oldukça zordur. Ayrıca bu tür dini cereyanlar, insanların her türlü sınırlandırmalardan, baskılardan, kısıtlamalardan ve hatta egemen dinlerin boyunduruğundan kurtulması gerektiğini savunmaktadırlar. Bu temel çağrı ve iddialarına rağmen onlar, kendi mensuplarının iradelerini kendi tekellerine almakta ve adeta insanları kendilerine köle haline getirmektedirler.

Taraftarları kendilerine bağımlı ve hatta köle haline getirebilmek için beyin yıkama, ferdi ve grup terapileri, psiko-terapiler, uyuşturucu bağımlılığını yaygınlaştırma, gençliğin cinselliğe olan zaafından yararlanma ve eğlenceyi teşvik etme gibi yöntemlerden yararlanmaktadırlar.²⁶ Bu hareketler, gruptan ayrılanların sonunun hüsrana olacağı telkinleriyle taraftarları üzerinde psikolojik-baskı ve terör uygulamaktadır. Dolayısıyla yeni dini hareketlere mensup olan kişiler, kolayca gruptan ayrılamamaktadırlar. Şu veya bu sebeple dâhil oldukları grubu terk etmek isteyen kişiler, kendilerine verilen korku, şartlanma ve beyin yıkamaların etkisiyle ağır psikolojik travmalar yaşamaktadırlar. Satanizm örneğinde olduğu gibi çıkış yolu bulamayan ve psikolojik problemlerinin üstesinden gelemeyenlerin intiharı çözüm ve kurtuluş olarak seçmeleri devreye girmektedir.

Bu tür grupları geleneksel dinlerden ayıran bir diğer özellik ise, taraftarları cemaatin bir üyesi olmaktan ziyade, müşteri olarak görmeleri ve onları maddeten, manen, ruhen ve hatta

²⁵ Bkz. Wilson, a.g.e., s. 33.

²⁶ Geniş bilgi için bkz. Robins Thomas, "The beach is washing away: Controversial religion and the sociology of religion", *Sociological Analysis* (1983) 44: 207-214; Batı'da Din Çalışmaları, Derleyen ve Çeviren Ömer Mahir Alper, Metropol Yayınları, İstanbul 2002, s. 171-171.

bedenen sömürmeleridir. Dolayısıyla taraftarlarını malî zarara uğratmakta, onlar cinsel olarak sömürülmekte, siyasî hilelerin yanında psikolojik teröre başvurmakta ve kendilerine yönelik eleştirilere de baskı taktikleri uygulamaktadırlar.

Netice olarak, bireysel sağlık, kurtuluş ve içsel harmoni sağlamak için bir takım pratikleri öngören yeni dini hareketlerin önemli bir güç elde ettiğini belirtmek gerekir. Nitekim saha kritikçileri de esoteriğin günümüzde ulaştığı milyarlarca Euroluk bir pazara dikkatleri çekmektedir. Focus dergisinin haberine göre sadece Astrolojinin Avrupa'daki yıllık kazancı 150 milyon Eurodur.²⁷ Ayrıca ruh kurtarıcıları ve esoterik hayat danışmanlarının yıllık kazançlarının çeyrek milyar Euro olduğu ve bütün grupların yaklaşık olarak 9 milyar Euroluk bir meblağa ulaştığı gerçeğini de unutmamak gerekmektedir.²⁸

Hedonist gruplarda tanrıyla özdeş kabul edilen “kozmetik enerji”, kendi yolunu sekte bulmakta ve kendi iddialarına göre güya buradan tanrısal sahaya geçmektedir. Seks ve ruhçuluk, bir enerjinin iki sonu olarak düşünülmektedir. Bunun için cinsellik asla baskı altında tutulmamalı ve tanrısallığa geçişin önü açılmalıdır.

Tanrısal enerji cereyanına (sekse) kendini teslim etme, bilhassa üstada teslim etme, onu cisimleştirme olarak değerlendirilmektedir. Kişinin kendini üstada cinsel açıdan teslim etmesi, cinsi birliktelik ve erotik orgazm vasıtasıyla onunla sevgi birliğine girme olarak kabul edilmektedir.

Her türlü baskıdan, sınırlamadan, büyük dinlerin boyunduruğundan insanları kurtararak hürriyetlerine kavuşturacağı iddiasıyla ortaya çıkan yeni dini grupların çoğu, süslü iddialarına rağmen taraftarlarını maddeten ve manen kendilerine bağımlı modern köleler haline getirmektedir. Başlangıçta kendilerine sınırsız hürriyet vaat edilen bu grupların müntesipleri büyük miktarda maddî bedel ödemelerinin yanında ahlâkî, manevî ve hatta hayatî bedeller de ödemek durumunda kalabilmektedir.

²⁷ Focus 45 /2002.

²⁸ Bkz. Andreas Finke & Mathias Pöhlmann, *Kompas Sekten und Religiöse Weltanschauungen (Ein Lexikon)*, Gütersloher Verlagshaus, Gütersloh 2004, s. 70.